

הרב חזקוני (נייר) אב"ד

דילמות הלכתיות-ציבוריות - כאשר חומרא הופכת לקולא...

אמנם אם אחד מן התנאים האלה יחסר לו לא יגיע אל השלימות, וקרוב הוא ליכשל וליפול... והנה מה שצריך להבין הוא כי אין לדון בדברי החסידות על מראיהן הראשון, אלא צריך לעיין ולהתבונן עד היכן תולדות המעשה מגיעות, כי לפעמים המעשה בעצמו יראה טוב, ולפי שהתולדות רעות יתחייב להניחו, ולו יעשה אותו יהיה חוטא ולא חסיד.

והבית השני גם הוא חרב ע"י חסידות כזה אשר לא נשקל במשקל צדק במעשה דבר קמצא, אמרו (גיטין נ"ו): סבור רבנן לקרוביה, א"ל רבי זכריה בן אבקולס יאמרו בעלי מומין קריבין לגבי מזבח, סבור למקטליה א"ל רב"א יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג, בין כך ובין כך הלך אותו הרשע והלשין את ישראל, בא הקיסר והחריב ירושלים, והוא מה שאמר ר"י על זה: ענותנותו של ר' זכריה החויבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו:

הרי לך שאין לדון בחסידות המעשה באשר הוא שם לבד, אך צריך לפנות כה וכה לכל הצדדין שיוכל שכל האדם לראות, עד שידון באמת איזה יכשר יותר העשיה או הפרישה. הנה התורה צותה (ויקרא י"ט): "הוכח תוכיח את עמיתך", וכמה פעמים יכנס אדם להוכיח חטאים במקום או בזמן שאין דבריו נשמעים וגורם להם להתפרץ יותר ברשעם ולחלל ה' להוסיף על חטאתם פשע, הנה בכיוצא בזה אינו מן החסידות אלא לשתוק.

וכך אמרו ז"ל (יבמות ס"ה): כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר את שאינו נשמע. ראה פשוט הוא שראוי לכל אדם להיות מקדים ורץ לדבר מצוה ולהשתדל להיות מן העוסקים בה, אך הנה לפעמים יכול להולד מזה מריבה שיותר תתננה המצוה, ויתחלל בה שם שמים ממה שיתכבד, בכיוצא בזה ודאי שחייב החסיד להניח את המצוה ולא לרדוף אחריה:

הנה חייב האדם לשמור כל המצות בכל דקדוקיהם לפני מי שיהיה ולא יירא ולא יבוש, וכן הוא אומר (תהלים קי"ט): "ואדברה בעדותך נגד מלכים ולא אבוש", וכן שנינו הוי"ע כנמר וגוי, אמנם גם בזה צריך חילוק והבחנה כי כל זה נאמר על גופי המצות שחייבים אנו בהם חובה גמורה שבהם ישים פניו כחלמיש, אך יש איזה תוספות חסידות שאם יעשה אותם האדם לפני המון העם ישחקו עליו ויתלוצצו, ונמצאו חוטאים ונענשים על ידו, והוא היה יכול להניח מלעשות הדברים ההם, כי אינם חובה מוחלטת, הנה דבר כזה ודאי שיותר הגון הוא לחסיד שיניחנה משיעשהו, והוא מה שאמר (מ"כ ו'): "והצנע לכת עם אלהיך". וכמה חסידים גדולים הניחו ממה שהיה חסידותם בהיותם בין המון העם, משום דמחזי כיהורא. כללו של דבר: כל מה שהוא עיקרי במצוה יעשהו לפני כל מלעיג, ומה שאינו עיקרי והוא גורם שחוק והיתול לא יעשהו:

נמצאת למד שהבא להתחסד חסידות אמיתי צריך שישקול כל מעשיו לפי התולדות הנמשכות מהם, ולפי התנאים המתלולים להם לפי העת לפי החברה לפי הנושא ולפי המקום, ואם הפרישה תוליד יותר קידוש שם שמים ונחת רוח לפניו מן המעשה יפוש ולא יעשה. או אם מעשה אחד במראיתו הוא טוב, ובתולדותיו או בתנאיו הוא רע, ומעשה אחד רע במראיתו וטוב בתולדותיו הכל הולך אחר החיתום והתולדה שהיא פרי המעשים באמת, ואין הדברים מסורים אלא ללב מבין ושכל נכון, כי אי אפשר לבאר הפרטים שאין להם קץ, והי' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה:

ומעשה דרי טרפון יוכיח (ברכות י'): שהחמיר להטות כביש ואמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל, אע"פ שמחמיר היה, וזה שענין מחלוקת בית שמאי ובית הלל היה ענין כבוד לישראל מפני המחלוקת הגדולה שרבתה ביניהם, וסוף סוף נגמר שהלכה כבית הלל לעולם, הנה קיומה של תורה שגמר דין זה ישאר בכל תוקף לעד ולעולמי עולמים ולא יחלש בשום פנים שלא תעשה תורה חס ושלוש כשני תורות, ועל כן לדעת המשנה הזאת יותר חסידות הוא להחזיק כבית הלל אפילו לקולא מלהחמיר כבית שמאי. וזה לנו לעינים לראות אי זה דרך ישר או באמת ובאמונה לעשות הישר בעיני ה':

1. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף ז/ב

משנה כופין אותו לבנות בית שער ודלת להצר רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל החצרות ראויות לכית שער...
גמרא למוטרא דבית שער מעליותא היא? והא הווא חסידא דהוה רגיל אליהו דהוה משתעי בהדיה עבד בית שער ותו לא משתעי בהדיא...

2. רש"י בבא בתרא דף ז/ב

כופין אותו - את בן החצר שאינו כולל לכסיע את בני החצר לבנות להן בית שער להיות שומר הפתח ויבטח כלל ומחזיק את בני רשות הכנים מלהלץ בחצר: ודלת - לשער החצר לנועלו:
ולא אישתעי בהדיה - לפי שמפסיק בעניים הלועקין ואין קולס נשמע:

3. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמ"א

הני גרעינין דתמרי ארמייתא שרו לטלמולינהו הואיל וחזיין אנב אמן ודפרסייתא אסור שמואל מטלטל להו אנב ריפתא: שמואל לטעמיה דאמר שמואל עושה אדם כל צרכו כפת רבה מטלטל להו אנב לקנא דמיא רב הונא בריה דרב יהושע עביד להו כנרף של ריעו אמר ליה רב אשי לאמימר וכי עושין גרף של ריעו לכתדוליה רב ששת זריק להו בלישניה רב פפא זריק להו אחורי המטה אמרו עליו על רבי זכריה בן אבקולס שהיה מחזיר פניו אחורי המטה וזרזקן

4. גיטין נה:

אקמץא ובר קמץא קרוב ירושלים. ההוא גבבא - דרומיה קמץא, ובעל דבביה - בר קמץא. עבד סעודתא, אמר ליה לשמעיה, זיל אייתי לי קמץא. אזל אייתי ליה בר קמץא. אתא, אזל דבביה ויתב, אמר ליה, מקדי ההוא גבבא - בעל דבבא דההוא גבבא הוא, מאי בעית הקא? קום פוק. אמר ליה, הואיל [אתאי, שגקו, ויהיבנא לך דמי מה דאכילנא ושתיקא: [דף נו ע"א]. אמר ליה, לא! [אמר ליה], יהיבנא לך דמי פלגא דסעודתך. אמר ליה, לא! [אמר ליה], יהיבנא לך דמי פלגא דסעודתך. אמר ליה, לא! נקטיה גבביה, ואוקמיה ואפקיה. אמר, הואיל והוה יתבי רבנן ולא מיחו ביה, שמוע מינה, קא ניתא להו. איזיל, איכול [גבה] קורץא בי מלכא:

(יז) שם אזל אמר ליה לקיסר, מרדו בך יהודאי. אמר ליה, מי יימר? אמר ליה, שדר להו קורבנא, הוית אי מקרבין ליה. אזל, שדר גבביה עגלא תילתא. בהדי דקאיתי, שדי ביה מוקא גבב שפתיים, ואמרי לה בדיקין שפנין - דוקתא דלדין הוה מוקא, ולדידהו לאו מוקא הוא. סבור רבנן לקרביה משום שלום מלכות. אמר להו רבי זכריה בן אבקולס, יאמרו בעלי מומין קרביין לגבי מןבן? סבור למיקטליה, דלא ליזיל ולימא. אמר להו רבי זכריה, יאמרו מטיל מום בגדשים וקרגו? אמר רבי יוחנן, ענותנותו של רבי זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו, והגליתנו מארצנו

5. ספר מסילת ישרים - פרק כ - במשקל החסידות

מה שצריך לבאר עתה הוא משקל החסידות הזו, והוא ענין עקרי מאד מאד, ותדע באמת שזוה המלאכה הקשה שבחסידות כי דקותו רב ויש ליצר בדבר הזה כניסה גדולה, על כל נמצאת סכנתו עצומה כי הרבה דברים טובים יוכל היצר לרחק כאילו הם רעים, והרבה חטאים לקרב כאילו הם מצות גדולות, ובאמת שלא יוכל איש להצליח במשקל הזה אלא בגי' דברים: א. שיהיה לבו ישר שבלבבות שלא תהיה פנייתו אלא לעשות הנחת רוח לפניו יתברך, ולא וזלת זה כלל. ב. ושיהיה מעיין על מעשיו עיון גדול וישתדל לתקנם על פי התכלית הזו. ג. ואחר כל זאת יהיה משליך יתבו על ה', שאז יאמר בו (תהלים מ"ד) אשרי אדם עוז לו בך וגוי' לא ימנע טוב להולכים בתמים:

7. רש"י ביצה דף ב/ב

דהתירא עדיף ליה - טוב לו להשמיענו כח דברי המתיר, שהוא סומך על שמועתו ואינו ירא להתיר, אבל כח האוסרין אינה ראייה, שהכל יכולין להחמיר, ואפילו בדבר המתיר:

8. תוספות ביצה דף ב/ב

וכ"י כח דהתירא עדיף - פי' הקונטי' לכך כח דהתירא עדיף כשאדם מתיר סומך על שמועתו וצריך להביא ראייה לדבריו אבל איסורא אדם יכול להחמיר עליו בלא טעם:

9. שו"ת שרידי אש חלק ב סימן ח

(א) במכתבו מיום ח' טבת ש' ז' מתאר כתי"ר את דרך החינוך של ארגון ישורון שנוסד בארץ צרפת לפני כמה שנים, שהוא מתנהג עפ"י שיטת החינוך שהי' נהוג במדינת אשכנז לפני החורבן, ועכשיו קמו נגדו עוררים מצד חוג ידוע של חרדים, אשר לפי דעתם אין הדרך הזאת לפי רוח היהדות, כפי שהנחילנו אבותינו ורבותינו הקדושים.

והערעורים הם שנים: ערעור נגד צורת הארגון הזה, שהוא משתף בניס ובנות בעבודה ומאגדם לאגודה אחת, וערעור נגד המנהג שנהגו, שהבנים והבנות מזמרים יחד זמירות של סעודות שבת או זמירות קודש אחרות. וכתי"ר שואל בשם הועידה התורנית של הארגון ישורון אם מותר להם להמשיך את פעולתם בדרך שנהלו אותה עד כה או צריכים להפסיק פעולתם ולגרום לפירוד הארגון, כפי התיאור של כתי"ר...

(ד) ומה שנהגים לשיר ולזמר זמירות קודש בניס ובנות יחד - כבר נשאלתי ע"י ממנהיגי המחנות, והשבתי להם, כי בבואי לברלין ראיתי בבתי החרדים מזמרים אנשים ונשים יחד זמירות קודש בשבת, והשתוממתי למנהג זה שהוא נגד דין מפורש בא"י ש"י ע"י ס"י, שקול זמר אשה בשעת ק"ש אסור. ואולם לדינא אין נ"מ בזה, כיון דהבנות הן בחזקת נדה וכמשי"כ במ"ב אי"כ אסור לעולם לשמוע קול זמר של בתולות. ומטעם זה ערערתי נגד מנהג זה שנהגו חרדי אשכנז. ואולם אחרי חקירה ודרישה נאמר לי כי הגאון הצדיק ז"ע הילדסהיימר ז"ל וכן הגרש"ר הירש ז"ל התירו בזמירות קודש לומר יחד, והטעם משום דתרי קלא לא משתמעו וכיון שמזמרים יחד אין חשש איסור, שהביא בשם דעתי בזה וחפשתי ומצאתי בשו"ת מערכת קול, שהביא בשם רב ספרדי להתיר זמירות קודש של אנשים ונשים יחד, וסמך מצאתי לדבריו ממקרא מפורש בשופטים ה' ותשר דבורה וברק בן אבינועם וכו'. ..ואח"כ ראיתי מובא בשם החיד"א בספרו דבש לפי מערכת ק', שבשעת השראת שכונה שריא לאשה לשורר ולבא משום הרהור, ועי"פ יש סמך למה שהביא בשו"ת הג"ל, שבשירי קודש לא חיישינן להרהור.

ויש עוד סניף להתיר זמירות קודש עפ"י מה שכתב הרמ"א באבה"ע"י סי' כ"א, שכל שאינו עושה דרך חיבה רק כוונתו לש"ש, מותר. ..מ"מ יש לומר כיון שהמזמרים זמירות קודש ג"כ מתכוונים לש"ש, כדו לעורר רגשות דתיים אצל הבנות ולטעם בלבם לש"ש, יש לסמוך על המקילים. ..ואולם בנידון שאין כאן איסור גמור ורק יש כאן מנהג חסידות ומדת צניעות אפשר לדרוש סמוכין ולהתיר בארץ צרפת, שכבר הגיע מצב היהדות עד משבר ואם לא נאחזו באמצעים חינוכיים מנוסים ומעוטרים בהצלחה, כאותם של ארגון עזרא באשכנז וארגון ישורון בצרפת, עתידה תורה ח"י שתשתכח מישראל,

(ה) ולכן חוריתי למנהיגי הארגון ישורון שיכולים לסמוך על גדולי אשכנז, שהיו בקיאים בחכמת החינוך וידעו רוח בנות הדור שהתחנכו בבתי ספר ולמדו לשונות ומדעים, שיש להן רגש של כבוד עצמאי והן רואות עלבון ודחיפה לחוץ למחנה באיסור שאוסרים עליהן להשתתף בזמירות קודש. ולכן התירו לנשים להשתתף בזמירות של שבת. ואנו רואים ויודעים כי גדולי אשכנז הצליחו בחינוך הבנות ונשים מלומדות ובעלות דרגא השכלה גבוהה, ובאשכנז ראינו נשים מלומדות את המצוות בהתלהבות. שהיו חרות על דת ישראל ומקיימות את המצוות בהתלהבות. ומשום כך אין אני מרחיב לאסור מה שהתירו הם, ובכגון דא נאמר עת לעשות לחי הפרו ותרתי. וכעין מה שכתב המרדכי: ובעונותינו שאנו מפורזים בארצות שונות ועת לעשות להי הפרו תורתך הלכך אין אנו נוהרים מללמוד בשמיעת שיר נשים ארמאיות, והובא במעיי"ט בברכות שם. ואף שיש לחלק בין

הנושאים, מ"מ הטעם אחד הוא, שבארצות כמו אשכנז וצרפת הנשים מרגישות עלבון ופגיעה בזכויותיהן אם נאסור עליהן להשתתף בעונג שבת ע"י זמירות קודש. ודבר זה מובן למי שמכיר טבע הנשים במדינות הללו. והאיסור יוכל לגרום לריחוק הנשים מן הדת, חלילה.

ואמנם מבין אני לרוח קצת החרדים המרננים נגד ישורון... אולם הם מעלימים עיניהם מן המצב בצרפת כמו שהוא. ליהודים החרדים מן הסוג הישן אין שום השפעה על מהלך החיים, הם מרוכזים בתוך חוגם המצומצם ואינם שמים את לבם לתהליך ההתבוללות העושה שמות גם בקרב החרדים. אף החרדים עורחים בניהם ובנותיהם לבתי ספר נכריים, ואין להם שום ערובה שהי' בכוחם לעמוד נגד הזרם השוטף ומכלה, הם בוטחים בעצמם ואינם דואגים דאגת מחר לעתידם הדתי של ילדיהם.

צו השעה הוא ליצור חוג של צעירים וצעירות דתיים, תנועת נוער עם התלהבות מדבקת וכוח משיכה חזק, אשר בהיותם מושרשים בקרקע היהדות הדתית יסתגלו להכניס זרם חדש בקרב היהדות, זרם של להט נפשי, של רוח רענן וחי, שבכוחו לכבוש את הלבבות ולרומם את הנפשות הנחשלות, שהגעגועים לחיי קדושה של יהדות טהורה עוד לא עומעמו בקרבן. רק במסגרת זו של ארגון ישורון אפשר למשוך את הנוער שלעולם לא יבוא למקום אחר. ורק במסגרת זו ישנם סיכויים לשגשוג חדש של הרוח הדתי ולפעולה חנוכית כובשת וסוללת דרך. יחיאל יעקב וויינבערג.

10. הרב שלום משאש, תבואות שמ"ש, אבן העזר סי' טו'

...שני טעמים לתקנה של החזוה ... שהמקילים סוברים דכל שתלה גטו בדבר אחר לא מיקרי אונס ויכול ליתן הקנס ולא יגרש... וסברת המחמירים שם דכל שמתיירא מפני הקנס הוי גט מעושה ופסול... יצאו מזה כמה ממשלות כידוע מבנות הזמן שפרקו עול הדת, ויתלו הקולר בצואר הרבנים שלא חשו למצוא להם מפלט... ובאופן זה ממילא נעשה חומרו קולו, שעל ידי החומרא אנו מעגנים את המילה ונותנים יד לפושעים להכשל באסור אשת איש הברור... וקיימא לן דשעת הדחק כדיעבד דמי, ואין לך שעת הדחק גדולה מזו, וכך חובתנו וכך יפה לנו...

11. שו"ת פסקי עזריאל בשאלות הזמן, סימן ס"ה

ועוד ראייה מברכת מפסק מרן ז"ל: וכיון שטבל הרי הוא כישראל שאם חזר לסורו הרי הוא כישראל מומר שאם קדש קדושו קדושין ואפילו חזר ועבד אלילים הרי הוא כישראל מומר שקדושו קדושין (שם סעיף ב' וסעיף י"ב) ובביאור הגר"א כתב: שלכן קיימו שלמה ושמשון את נשיותיהם אף על גב שנגלה סופם וסופן הוכיח על תחלתן (שם ס"ק כ"א). מכל האמור ומדובר תורה יוצאה שמתיר ומצוה לקבל גרים וגיורות אעפ"י שידוע לנו שלא יקיימו כל המצות משום שסופם יבואו לידי קיומם ומצוים אנו לפתוח להם פתח כזה ואם לא יקיימו את המצות הם ישאו את עונם של פתח כזה ואם לא פה מה שכתבתי בענין זה באותה שאלה עצמה: בענין קבלת גרים חדש מעכ"ת מסברא לומר שבזמן הזה שאנו רואים ויודעים והדבר מפורסם וגלוי שרובא דרובא דגרים אינן שומרים מצות התורה אפילו לזמן קצר, הלכך אין לקבל בזמן הזה וכן כתב במכתבו אלי מיום ג' שבט דנא. ואנא דאמרי אם כן נעלת דלת בפני גרים שלא לקבל בישראל גרים כלא אפילו אם יתברר בהחלט שהוא מתגייר לשם שמים אבל מדברי רבותינו ז"ל למדנו שמצוה לקבל גרים ולהכניסם תחת כנפי השכינה לפי שהקב"ה אוהב גרים וצוה על הונאתן (יבמות ק"ט ע"ב תד"ה רעה) ואל תשיבני משום שבימי שלמה לא קבלו גרים שהרי כתבו התוס' ד"ה לא וכו' וההיא דפ"ב דשבת וכו' בטוח היה הלל בסופו לשם שמים, מדבריהם מוכח דסופו לשם שמים סגי אעפ"י שאין סופו לקיים מצות התורה, ועי"פ בסופו לקיים שגם בימי דוד ושלמה סמוך לגרותו, ולפי מסקנתם זאת יוצא שגם בימי דוד ושלמה קבלו גרים שידעו בהם שסופם לשם שמים, וגדולה מזו אמרו רז"ל: לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבית האומות אלא כדי שיתספו אליהם גרים שנאמר: וזרעתי לה לי בארץ כלום אדם וזרע סאה אלא להכניס כמה סאים (פסחים פ"ז).

19. אורות התחיה • פרק טו

כשכח ישראל גדול ונשמתו מאירה בקרבו בהופעה וענפיו המעשיים מתוקנים, בסדר מלא, בקדושה ביחוד ובברכה, במקדש וממשלה, בנבואה וחכמה, אז ההתרחבות לצד החול, לענוגי החושים הרוחניים והגשמיים, להצצה חדירת ופנימית לתוך חייהם של המון עמים ולאומים שונים, למפעליהם וספירותיהם, התגברות עז החיים הטבעיים, כל אלה טובים הם ומסוגלים להרחיב את אור הטוב, והתחום ארוך הוא: "ב מיל כמחנה ישראל כולו, הכופל באמת את כל העולם באיכותו, "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל". משחשך האור, משגלתה שכינה, משנעתקו רגלי האומה מבית חייה, החל הצמצום להיות נתבע. כל עז חילוני עלול להיות לרועץ, כל יופי טבעי וחשקו עלול להאפיל את אור הקדש ותם הטהרה והצניעות, כל מחשבה שלא נתגדלה כולה במחנה ישראל יכולה להרס את סדר האמונה והחיים הישראליים, כל שמינות קטנה מביאה לידי בעיטה. מכאן באו העוצב והסגוף, הקדרות והפחדנות, וביותר ממה שפעלו אלה על החיים הגשמיים פעלו על החיים הרוחניים, על רוחב המחשבה, על תעופת ההרגשה, עד אשר יקיץ הקץ, שקול קורא בכח: הרחיבי מקום אהלך, ויריעות משכנותיך יטו, אל תחשכי, האריכי מיתריך ויתדותיך חזקי, כי ימין ושמאל תפרוצי וזרעך גוים יירש, וערים נשמות יושביב". והתחום של אלפים אמה הקצר הולך הוא ומתרחב, כמדת ישועתן של ישראל, שהולכת ואורה קמעא קמעא.

פעם היו נוהגים לספר על התנהגות של גדולי תורה, על חומרות שנהגו החזון איש, הגרי"ז ואחרים. היום כבר אין סיפורים כאלה: כל חומרה שנהגו בה גדולים - מיד הכול מחקים אותה ומתנהגים לפיה. בחסידות ובתנועות המוסר נהגו להלקות את מי שקיבל עליו חומרות יתרות שאינן תואמות את מצבו הרוחני ושאינן להן כיסוי. ברור כי אין בכונתנו לומר שאין מקום ליצירתיות בעבודת ה' שלנו. ברם, יש להכיר בצורך לתעל בצורה נכונה את היצירתיות. יש די מקום לאדם למצוא את ייחודו במסגרת היום המצוות הבסיסי. למרות שהנחת התפילין נעשית באותו אופן על ידי כולם, מבחינה רוחנית אין שני אנשים המניחים תפילין באותה הצורה.

לסיכום, עלינו לנהוג בוהירות כפולה לפני שאנו מאמצים חומרות. ראשית, עלינו להעריך את דרגתנו באופן אמתי ולהימנע מאימוץ מנהגים שאינם תואמים את רמתנו. שנית, עלינו למצוא את הביטוי האישי שלנו במסגרת קיום המצוות שהתורה דורשת מאתנו. אין צורך לאמץ זן אישי של יהדות על מנת לבטא את היצירתיות שלנו.

17. הרב עמיטל, "תנו לתורה לנצח", עלון שבות בוגרים יח

בציבור הציוני דתי נראות תופעות שלא ראינו אף פעם. בחורים עם כיפות סרוגות, פאות ארוכות, סנדלים נטולי גרביים וחולצות בחוף. "חסידים" של ממש. עם כל מיני כובעים וכיפות. זה נותן להם ביטחון מסוים. "אני דתי. גם אם הכיפה תעוף ברוח, הפאות הארוכות תמשכנה לקשור אותנו למחנה הדתי". יש גם תופעות של יותר "פרומקייטי". אך זה רק צדה האחד של המטוטלת. כיצד נראה צדה השני? איני מדבר רק על פאות ארוכות וציצית יורדת עד ברכיים. אין להן כל משמעות מבחינה דתית-הלכתית, אבל הן מעניקות ביטחון מסוים. הן מבטאות דתיות או חרדיות מסוימות. איני מדבר רק על תופעות אלה אלא על דברים ערכיים. אני שומע על ישיבות הסדר שבהן נוהגים הבחורים להניח תפילין גם בתפילת המנחה. תפילין מוסיפות קדושה. מבחינה הלכתית אין בכך יוהרה או פגם. להפך. אני מכל מקום, שייך לדור אחר. זכיתי להתפלל עם גדולי ישראל. עם ר' שלמה זלמן אויערבך, ועם הרב יצחק יעקב וייס בעל ה"מנחת יצחק", ועם ר' איסר זלמן מלצר, ועם ר' אהרן קוטלר, ומימי לא ראיתי שהם מתפללים מנחה עם תפילין. לא היה עולה על דעת איש להניח תפילין בתפילת מנחה כשגדולי ישראל אינם נוהגים לעשות כן. לפני שלושים שנה, סיפר לי הרב ברגמן, חתנו של הרב שך, שהיה ממקורבי ביתו של ה"חזון איש", שפעם ביקש להעמיד סוכה לפי כל דקדוקי ה"חזון איש", סוכה נטולת מסמרים. בערב סוכות חשבתני: מה, לי תהיה סוכה מהודרת שלסבא שלי לא הייתה כמותה? מיד נטלתי כמה מסמרים וקבעתי אותם בסוכה... יש כאן דור שאיבד את בטחונו בדור הקודם ומבקש "להתחיל מבראשית". פתאום מגלים ב"משנה ברורה" כל מיני חידושים. אמר לי אחד מתלמידי, המכהן כר"מ באחת מיישיבות הסדר: כשאני רואה תלמידים בישיבה שמניחים תפילין במנחה, אני יודע שיש במקביל כמה בחורים שמוותרים בכלל על תפילת המנחה....

18. הרב עמיטל, והארץ נתן לבני אדם (תשס"ה), 23

"באידיש יש ביטוי - 'פרומקייטי', ביטוי שמשמעו הכללית היא תחושת כבודת והקפדה יתרה. הן בחסידות והן בתנועות המוסר יש שראו בכך ערך חשוב, ויש שהסתייגו מאוד, כמו בסלובודקה ובקוצק. המאפיינים השליליים של הפרומקייטי הם בדרך כלל דגש על "סור מרע" יותר מאשר על "עשה טוב", וכן קפדנות בעיקר כלפי אחרים. לעתים, יראת החטא מביאה לידי פסיביות - פחד מלנקוף אצבע, המביא לקיפאון ביצירה ולזהירות מכל התמודדות משמעותית. כך, מתוך יראת שמים, כביכול, ניתן להגיע להתבטלות, וממנה לבטלות מוחלטת. סבתך, היידי, הייתה צדקת גדולה בעלת אמונה תמימה. זכורני, שמדי בוקר כשהתעוררתי משנתך, הייתי מוצא את נעליי מוצחחות. סבתי אמרה, שהיות שאני לומד תורה, מן הראוי שהיא תסייע לפחות בצחצוח הנעליים. עם זאת, היא הייתה רגילה לצטט אמרה, שיפרום זה ראשי תיבות (באידיש): 'פיל רשעות וויינג מצוות' (= הרבה רשעות ומעט מצוות)...

ובדורנו זה אחראית וקשה מאד נעילת דלת בפני גרים לפי שהיא פותחת שערים רחבים ודוחפת אנשים ונשים מישראל להמיר אתם ולצאת מכלל ישראל או להטמע בגוים ויש בזה משום אזהרת רז"ל: לעולם תהא שמאל דוחה וימין מסרבת (סוטה מ"ז). ואדם מישראל שנטמע או שנדחה מישראל נהפך לאויב ישראל בנפש, כמו שההיסטוריה מעידה על זה בהרבה מקרים והרבה דורות וגם אם לא נחוש ונאמר ילך החבל אחרי הדלי, מכל מקום לבניהם ודאי שאנו חייבים לקרובם לא מבעיא אם הם בני ישראלית שבניה הם ישראלים גמורים אלא אפילו אם הם בני גוייה הרי מזרע ישראל המה, ואלה הם בבחינת צאן אובדות, וירא אנכי שאם נדחה אותם לגמרי על ידי זה שלא נקבל את חוריהם לגרות נתבע לדין ויאמר עלינו: את הנדחת לא השיבותם ואת האובדת לא בקשתם (יחזקאל ל"ד) וגדולה היא תוכחה זאת מאותה התוכחה של קבלת גרים (וי"ד-ס"י-רס"ה סעיף י"ב) ועל כן זה נאמר: הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה (אבות פ"ב מ"א). מטעם זה הנני אומר מוטב לנו שלא נסור מדברי רבותינו שמסרו הלכה זאת לפי ראות עיני הדיינים שכוונתם לשם שמים.

12. הרב חיים אמסלם, זרע ישראל

בזמנינו כורת השעה הביאנו להתעלות וללכת בכוחא דהיתירא דעדיף, ע"פ גדולי הפוסקים, בדבר שמבוסס היתרו ויש לו פתח רחב מפי ראשונים כמלאכים. ולא להחמיר בגיור, שהשלכתו, לפרוץ בכך את כל הסכרים בנשואי תערובת ונישואין אזרחיים, שיביאו בסופם לגירושין אזרחיים, שסופם מי ישרונו, בהתרבות ממזרים מישראל ח"ו והתבוללות, וכפי המצב השורר לצעירנו בחו"ל הי ירחם, ולהרוס את כרם בית ישראל ממש, וכל המחמיר בגיור (שלא מן הדין), סופו שיפרוץ ויביא על העם מבול של נשואי תערובת, אשר בסופו של דבר מי שיסבלו מכך הם הצבור הרחב, ובפרט אלו הנקראים "מסורתיים" שהם רוב העם. וזהו ממש בבחינת כל דין שתחילתו להחמיר וסופו להקל, אינו דין.

13 פסחים דף כ"ז ע"ב

תניא, אמר רבי יהודה: אין ביעור חמץ אלא שריפה. והדין נותן: ומה נותר שאינו בבל יראה ובל ימצא - טעון שריפה, חמץ שישנו בבל יראה ובל ימצא - לא כל שכן שטעון שריפה? אמרו לו: כל דין שאתה זן תחלתו להחמיר וסופו להקל - אינו דין. לא מצא עצים לשורפו - יהא יושב ובטל? והתורה אמרה תשביתו שאר מבתים - בכל דבר שאתה יכול להשביתו. חזר רבי יהודה ודמו דין אחר: נותר אסור באכילה וחמץ אסור באכילה, מה נותר בשריפה - אף חמץ בשריפה. אמרו לו: נבילה תוכיח, שאסורה באכילה ואינה טעונה שריפה.

14. שו"ת אגרות משה

ואין לנו שעת הדחק גדול מזה, שאם לא נתיירנו, יתבטל כל ימיו מתפלה בצבור וקריאת התורה וקריאת המגילה בצבור, וגם יש ימים שהעגמת נפש גדולה מאד, כגון בימים נוראים וכהאי גוונא, שרבים מתאספים, שלכן ראה גדולה שיש להתיר להסומא שהכלב שמוליכו צריך להיות אצלו תמיד, ליכנס לבית הכנסת להתפלל ולשמע קריאת התורה וכדומה. אך טוב שישב סמוך להפתח, שלא לבלבל את הצבור. יש להסתפק דאולי בכלל ליכא [=אין] שום בזיון וקלות ראש בכניסת בהמה אלא כשהכניסה היא שלא לצורך תפלה... אבל כשהכניסה היא לצורך תפלה של בעליו, אפשר אין זה דבר בזיון וקלות ראש כלל.

15. שו"ת חלקת יעקב, הרב ברייש

ולפי עניות דעתי, הוראה זו תמוה לרבים, לבנות מגדול על יסוד רעוע כזה. [התלמוד] הירושלמי מדבר בבית המדרש או בית הכנסת שהיו לומדים שם... אבל בזמן שאין לומדים בבית הכנסת, אסורין לאכול ולשתות אף לתלמידי חכמים, דאטו

תלמיד חכם אינו מוזהר על מורא דמקדש... ונסתר גם הראיה שלו ממה שהחסידיים נוהגין בכל בתי כנסיות שלהן להתיר אף בדבר רשות - זה בורכא [=דבר תמוה]. החסידיים נוהגים כן רק בבתי מדרשות שטיבלעך קלויזען שלהם, לא בבית הכנסת, שקדושת בית הכנסת חמורה להם למאד, ומוזה הטעם הם נכונין גם מלהתפלל בבית הכנסת (!)... ואין לך בלבול כוונה יותר מזה, כשרואין באמצע בית הכנסת או בית המדרש חמור או כלב עומד שם.

ומי יערב לנו שהחמור לא יטיל גללים באמצע התפלה... ועוד לפי עניות דעתי אין הדבר ברור אם כוונת הירושלמי שכתב "ולחמריה" שמשמעותו חמור, ואפשר כוונתו להאדם שנוהג את החמור שהוא נקרא חמור... ועוד אף אם יהיבנא ליה שכונות הירושלמי, "ולחמריה", הכוונה על חמור ממש, אין זה ראייה להתיר להכניס גם כלב לבית הכנסת... ודאי כלב מגרע גרע מתחמור, מי זוטר לן מאמר חז"ל (בבא קמא פג ע"א) אשה מעוברת שנכח בה כלב והפילה [=את עוברת]. נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל. והכא נמי, כשישחקו בו הנערים, והכלב יתחיל לנבוח, חוץ מהגנאי והקלות ראש שיהיה בזה, יש גם חשש השם גדול. וקצת דומה לסכין ארוך...

ועוד, וזה העיקר אצלי... בעוונותינו הרבים שהיהדות כך נתרופפה, ובפרט במקומות הללו, אם יופתח פתח כמחט של סדקית, יופתח הפתח כפתחו של אולם, ויתכן שימצא כבר איהו ראביי להתיר זאת, ויתלה את עצמו באילן גדול, לומר כבר הותר מהפרושים לצורך גדול להכניס כלב לבית הכנסת, והוא בתור ראביי כבר יכריע מה זה נקרא צורך גדול, וח"ו יוכל לצמוח מזה חילול השם גדול, שהנוצרים אוסרים להכניס כלב לבית תיפלתם, ולהבדיל לבית הכנסת מותר.

ולאידך גיסא, מה שכתב ב"אגרות משה", שאם לא נתיירנו, יתבטל כל ימיו מתפלה בצבור וקריאת התורה וקריאת מגילה - קשה להאמין שלא יהיה לו איזו עצה, שמו שהוא יוליכנו לבית הכנסת, ועל כל פנים לעתים מיוחדים. ואם באמת כן, שאין לו שום עצה אחרת, הרי הוא בכלל אונס, ורחמנא פטריה [=והתורה פטרה אותו]... והעיקר אצלי, שעל כל פנים, לעתים מיוחדים, מסתמא ימצא למישהו להוליכו לבית הכנסת, ולא להתיר מפאת זה להכניס כלב לבית הכנסת, וסימן לדבר: לא תביא מחיר כלב בית ד' כי תועבה הוא (על פי דברים כג, יט).

16. הרב עמיטל

אולם דברי הגמרא מורים גם על בעיה נוספת בנדר. הבונה במה מעוניין להיות שונה מאחרים, לעבוד את ה' בדרך משלו: בעוד שהכול מקריבים בבית המקדש, יקריב הוא בביתו ויבטא את המיוחד שבו. גם הנודר רוצה ליצור דרך משלו בעבודת ה'. אין הוא מוצא את סיפוקו באיסורים שכבר מוטלים על כולם - כדי לבטא את המטען הרוחני המיוחד שבו, לנדב משהו משלו לקביעה, הוא יוצר איסור חדש המיוחד לו. אך התורה אומרת שאין זו הדרך הראויה. אדם אינו צריך לפרוש מהמסגרת של הציבור ולסלול נתיבים חדשים ועצמאיים בעבודת ה'. מובן שיש עניין רב בכך שאדם יעבוד את ה' בדרך המתאימה לו, יתאים את עבודתו למטענו הנפשי ולאופיו ולא יחקה את האחרים, אולם את דרכו המיוחדת יוכל לחפש בתוך התורה ולא מחוצה לה. אין צורך לבנות במה או ליצור איסורים חדשים כדי לבטא את המיוחד שבנפש - ניתן לקיים את המצוות שהכול מקיימים ולמצוא בהן את הדרך הייחודית והמתאימה.

על הפסוק "חשבתני דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך" (תהילים קי"ט, נט) אומר המדרש (ויקרא רבה לה א): "אמר דוד: ריבוננו של עולם, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר ילמקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות". הקשה בעל חידושי הרי"ם: וכי מעולם לא רצה דוד ללכת לבתי כנסיות ולבתי מדרשות? וכי תמיד רצה ללכת למקומות אחרים והגיע לבתי כנסיות ולבתי מדרשות? ותיירך על הדרך שביארנו: המדרש בא לומר שבכל פעם שרצה דוד לעשות משהו שמיוחד לו, ללכת בדרך התואמת את אישיותו, תמיד מצא מקום לכך בתוך בית המדרש. אדם צריך להתאים את דרכו למטענו הרוחני, אך הוא יכול לעשות זאת בתוך התורה ובתוך בית המדרש.